

O VERBO

36

Morfoloxía do galego O verbo e a conjugación

DEFINICIÓN

Significado: palabra que expresa unha acción, estado ou proceso.

Forma: variable, con lexema e morfemas flexivos de número-persoa, tempo-modo.

Función: realiza na oración a función de NÚCLEO (N) da frase verbal PREDICADO (ou de CÓPULA [COP] se o PREDICADO é nominal).

A CONJUGACIÓN

A conjugación verbal responde á marcada variabilidade do verbo, xa que nas súas desinencias atopamos seis significados gramaticais que se combinan nas diferentes formas verbais: persoa, número, tempo, modo, aspecto e voz.

A **persoa** refírese aos interlocutores do enunciado designados polo SUXEITO, co cal o verbo establece concordancia de persoa: **1ª persoa** (o que fala: eu), **2ª persoa** (o que escoita: ti), **3ª persoa** (de quen se fala: el/ela).

O **número** refírese á cantidade de seres designados polo SUXEITO, co cal o verbo establece concordancia de número: **singular** (un só ser / ou valor impersonal), **plural** (máis dun ser).

O **tempo** relaciona a acción cun instante da liña temporal tomando como punto de referencia o momento da fala (punto orixe: O). A acción verbal pode ser anterior a ese momento [-V], simultánea (oV) ou posterior a el (+V). No sistema verbal galego distínguense un total de seis valores temporais:

- O **presente** expresa a simultaneidade da acción respecto ao momento da fala (OoV): *amo*.
- O **pretérito** ou **pretérito perfecto** expresa a anterioridade da acción respecto ao momento da fala (O-V): *amei*.
- O **copretérito** ou **pretérito imperfecto** expresa a simultaneidade a outra acción/tempo anterior ao momento da fala [(O-V)oV]: *amaba*.
- O **antepretérito** ou **pretérito pluscuamperfecto** expresa a anterioridade a outra acción/tempo tamén anterior ao momento da fala [(O-V)-V]: *amara*.
- O **pospretérito**, **condicional** ou **futuro hipotético** expresa a posterioridade a outra acción/tempo anterior ao momento da fala [(O-V)+V]: *amaría*.
- O **futuro** expresa a posterioridade da acción respecto ao momento da fala (O+V): *amarei*.

O **modo** relaciona a acción co seu grao de realidade e coa finalidade do enunciado: o modo **indicativo** emprégase para a enunciación de realidades (obxectividade), o modo **subjuntivo** para a expresión dos desexos e da irrealdade (subjektividade), e o modo **imperativo**, por último, para a expresión do mandato:

Tareixa fai unhas filloas con mel. (Indicativo)
Oxalá Tareixa fixese unhas filloas con mel. (Subxuntivo)
Tareixa, fai unhas filloas con mel! (Imperativo)

O **aspecto** expresa como se produce a acción, isto é, como se desenvolve. No sistema verbal galego só hai dous aspectos: **perfectivo**, que indica acción acabada (son perfectivos o pretérito, o antepretérito e o participio); e **imperfectivo**, que non indica o remate da acción verbal (son imperfectivos o resto dos tempos verbais).

Meu pai cantaba nun bar. (Imperfectivo: fíxoo de maneira continuada)
Meu pai cantou nun bar. (Perfectivo: fíxoo unha vez e rematou de facelo)

A **voz** adapta o verbo ao papel semántico que realiza na oración o SUXEITO, co que concorda en persoa-número: a **voz activa** relaciónao co AXENTE da acción, é dicir, co ser ou obxecto que a realiza; a **voz pasiva** relaciona o verbo co PACIENTE da acción, isto é, co ser ou obxecto que a padece. O significado gramatical de voz non se expresa nas desinencias verbais, senón a través dunha **perífrase** formada polo verbo auxiliar **ser** e o participio do verbo da acción:

O rapaz recolleu as moedas do chan. (Activa, SUXEITO axente)
As moedas foron recollidas do chan polo rapaz. (Pasiva, SUXEITO paciente)

MODELOS DE CONJUGACIÓN

Existen tres modelos de **conjugación**, representados polas tres desinencias do infinitivo: 1ª conjugación (-ar), 2ª conjugación (-er) e 3ª conjugación (-ir).

Dicimos que un verbo é **regular** se segue o modelo que lle corresponde pola súa conjugación, mantendo constante a súa raíz ou lexema (ver **Unidades 37, 38 e 39**). Un verbo **irregular**, pola contra, presentará varias raíces distintas ó longo da súa conjugación (ver **Unidade 40**) e, entre elas, como mínimo, a **raíz de presente** (P4) e a **raíz de pretérito** (P4), que comparten o antepretérito, o pretérito de subjuntivo e o futuro de subjuntivo. Así, no verbo *caber* a raíz ou tema de presente é *cab-* (*cabemos, cabiamos, caberemos, caberíamos*), mentres que a de pretérito é *coub-* (*coubemos, couberamos, coubésemos, couber*), aparecendo unha terceira raíz irregular *caib-* no presente de subjuntivo (*caibamos*).

EXERCICIO 106

- **Sinala os verbos e indica a que conjugación pertence cada un.**
- Durante unha semana agardou o novo envío que lle fora anunciado.
 - Descubristes no caixón o que xa sospeitabamos: outra cartolina.
 - Que o luns seguinte chegase o terceiro envío non lles collería por sorpresa.
 - Adrián xa convencera a aquel home para cubrir o valado.
 - Non creo que o mensaxeiro sexa apreciado polos seus xefes.

EXERCICIO 107

- **Indica a persoa, número, tempo, modo, aspecto e voz das formas verbais do exercicio 106.**

MODELO DA 1ª CONJUGACIÓN

ANDAR					
Modo indicativo					
Presente	Copretérito	Pretérito	Antepretérito	Futuro	Pospretérito
ando	andaba	andei	andara	andarei	andaría
andas	andabas	andaches	andaras	andarás	andarías
anda	andaba	andou	andara	andarás	andaría
andamos	andabamos	andamos	andaramos	andaremos	andariamos
andades	andabades	andastes	andarades	andaredes	andariades
andan	andaban	andaron	andaran	andarán	andarian
Modo subjuntivo		M. imperativo		Formas nominais	
Presente	Pretérito	Futuro	Presente	Infinitivo	Inf. conjugado
ande	andase	andar	—	andar	andar
andes	andases	andares	anda	Xerundio	andares
ande	andase	andar	ande	andando	andar
andemos	andásemos	andarmos	andemos	Participio	andarmos
andedes	andásedes	andardes	andade	andado	andardes
anden	andasen	andaren	anden		andaren

MODELO DA 2ª CONJUGACIÓN

VARRER					
Modo indicativo					
Presente	Copretérito	Pretérito	Antepretérito	Futuro	Pospretérito
varro	varría	varrín	varrera	varrerei	varrería
varres	varrías	varriches	varrerás	varrerás	varrerías
varre	varría	varreu	varrera	varrerá	varrería
varremos	varriamos	varremos	varreramos	varreremos	varreríamos
varredes	varriades	varrestes	varrerades	varreredes	varreríades
varren	varrían	varreron	varrerán	varrerán	varrerían
Modo subjuntivo		M. imperativo		Formas nominais	
Presente	Pretérito	Futuro	Presente	Infinitivo	Inf. conjugado
varra	varrese	varrer	—	varrer	varrer
varras	varreses	varrerés	varre	Xerundio	varrerés
varra	varrese	varrer	varra	varrendo	varrer
varramos	varrésemos	varreremos	varramos	Participio	varreremos
varrades	varrésedes	varrerdes	varrede	varrido	varrerdes
varran	varresen	varrerén	varran		varrerén

MODELO DA 3ª CONJUGACIÓN

PARTIR					
Modo indicativo					
Presente	Copretérito	Pretérito	Antepretérito	Futuro	Pospretérito
parto	partía	partín	partira	partirei	partiría
partes	partías	partiches	partiras	partirás	partirías
parte	partía	partiu	partira	partirá	partiría
partimos	partiamos	partimos	partiramos	partiremos	partiríamos
partides	partiades	partistes	partirades	partiredes	partiríades
parten	partían	partiron	partiran	partirán	partirían
Modo subjuntivo			M. imperativo	Formas nominais	
Presente	Pretérito	Futuro	Presente	Infinitivo	Inf. conjugado
parta	partise	partir	—	partir	partir
partas	partises	partires	parte	Xerundio	partires
parta	partise	partir	parta	partindo	partir
partamos	partisemos	partirnos	partamos	Participio	partirnos
partades	partisedes	partirdes	partide	partido	partirdes
partan	partisen	partiren	partan		partiren

EXERCICIO 108

- Transforma as oracións cambiando o modo indicativo polo correspondente subjuntivo, encabezándoas todas polo adverbio "oxalá":
- Ti chegas cedo. → Oxalá...
 - Ela mercará unhas xoubas. → Oxalá...
 - Vós andabades amodo. → Oxalá...
 - Aprobou todas á primeira. → Oxalá...

EXERCICIO 109

- Completa as oracións coas formas verbais regulares que se indican:
- Pedíanme sempre que _____ (cantar: pretérito S.) aquela canción.
 - Chegamos tarde e ela xa _____ (actuar: antepretérito I.).
 - Vós xa _____ (rematar: pretérito I.)?
 - Se _____ (ter: pretérito S.) tempo abondo, _____ (ler: pospretérito I.) máis libros.
 - Quen _____ (escribir: pretérito I.) esta novela tan boa?
 - En que colexio _____ (estudar: copretérito I.) cando erades nenos?
 - Avísame cando _____ (chegar: presente S.) o carteiro.